

(efter Lat. beräkningen VI) Prim (eller Gyllental) och r (efter munkstilen E) Söndagsbokstaf i tolfte raden.» Därmed voro alla frågor rörande inskriftens tolkning lösta, och det återstod icke mycket att tillägga.

J. H. Schröder hade år 1833 gjort en resa till Gotland och därvid själv granskat de båda gravstenarna i Lye, som han behandlar i sin lilla dissertation år 1835, med en gotländsk student J. N. Cramér som respondent. Den ena stenen fanns »in choro ecclesiae juxta altare. In area cippi Crux in gradibus.» Inskriften återges med upplösta bindelrunor; 8–12 **litelr**, 74–75 **furi**, 111–113 **birp**, 114–118 **furtan**, 149 **a**, 168–173 **i · XI · rapu**. Schröder är den förste, som har funnit denna sannolikt riktiga läsning. Han tolkar den: »in linea Calendarii undecima». »Ita ultima Inscriptionis verba explicantur.»

Carl Säve har granskat inskriften 1844 och 1854. Han läser 74–75 **fi**, 110 **s**, 131 **i**, 152 **p**, 168–173 **i · - rapu**. Han anmärker om de sista runorna, att de äro »otydliga förmedelst en liten flaga ... man kunde snarare läsa **li** el. **ii**, eller hällre blott **t · rapu**, hvilket kanske äfven var ett sätt att beteckna den tolfte raden i taflan, då **t** just är den tolfte bland runorna. Eller skulle de nötta dragen beteckna ett Latinskt XII?» Säve tycks ej ha observerat, att L 1763 verkligen har **t**, icke **i**, såsom han uppger.

P. A. Säve 1850: »... ligger i choret midtför altaret. — Runorna äro i hvarje drag med största noggrannhet aftecknade.» I Säves läsningar är att märka: 74–75 **fi**, 100–101 **ur**, 168–173 **i · - i rapu**. I reseberättelsen 1863 om besöket i Lye: »Runstenar flera, ytterst dyrbara och så märkliga, att åtm. en af dem är upptagen i Geijers Sv. Rikes Häfder. Nu är en del försvunnen, andra ligga att utnötas af kyrkfolkets fötter eller äro illa skadade af dödgärfvarens jernspett.»

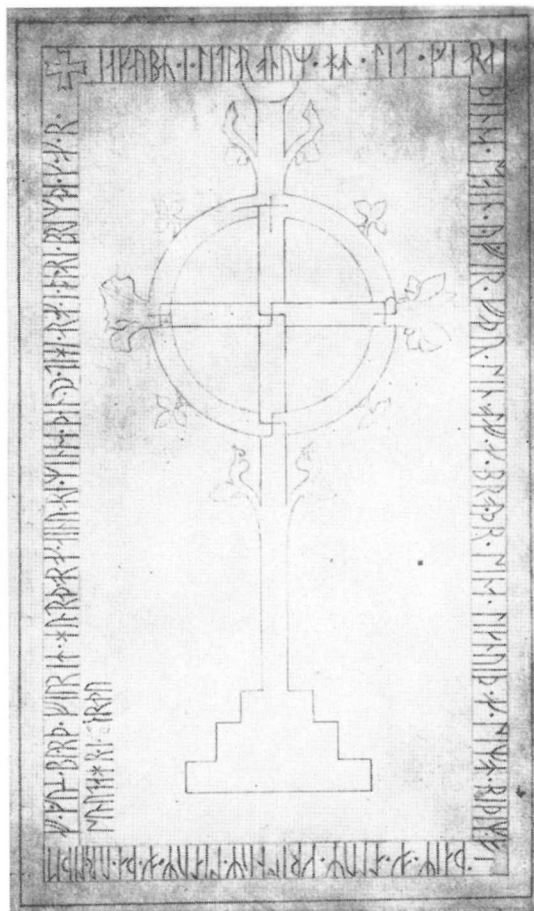


Fig. 85. G 99. Lye kyrka. Efter teckning av P. A. Säve i Atlas 1850.

100. Lye kyrka.

Pl. 41.

Litteratur: L 1764, S 123. Langebekiana, udg. ved R. Nyerup (1794), s. 144 f.; J. Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothorum, Vol. 8 (hs F h 8), bl. 104; J. Ihre, De Runarum in Svecia occasu 2 (Diss. Ups. 1773), s. 16; C. G. Hilfeling, Resejournal 1800 (F m 57: 8), s. 143, Atlas (F m 57: 9), tab. 52; N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens fornälskare 1 (1822), s. 29, 2 (1824), s. 23; E. G. Geijer, Swea Rikes häfder (1825; Samlade skrifter 4, 1926, s. 103 not 2); N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 33; Kyrkoinventarium 1830; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 154; J. H. Schröder, Runographia Gothlandiae (Diss. Ups. 1835), s. 5 f.; L. Cedergren, Brev till B. E. Hildebrand den 6/8 1839 (ATA); P. A. Säve, Reseberättelse 1850 (ATA), nr 15; O. Carlén, Blad ur Gotlands historia 1862 (hs i ATA), s. 342; H. Pipping i VHA Akad:s månadsblad 1900, s. 65; O. v. Friesen i Fornvännen 1919, s. 122, Anteckningar 1922 (UUB); E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 93.

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 9, Tab. 52), litografi (i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1764); Ekdahl, teckning (a. a. s. 32); L. Cedergren, teckning [1830-talet] (ATA); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger i korgolvet N om altaret. Före kyrkans restaurering 1955 låg den på södra sidan om altaret, mellan kyrkans södra vägg och G 99. Då de båda gravhällarna G 99 och G 100 äro

mycket stora och utrymmet var ganska trångt, blev G 99 till hälften dold av altarringen och G 100 delvis skymd av en väggfast stembänk, så att den endast med svårighet kunde läsas och i varje fall icke kunde fotograferas i sin helhet. Genom den nya placeringen 1955 blevo båda stenarna åtkomliga för undersökning, och de ha kommit bättre till sin rätt såsom mycket vackra och märkliga minnen från Gotlands medeltid.

Ljusgrå kalksten, till formen svagt trapetsoid. Längd 2,03 m, bredd 1,17–1,10 m.

Ristningen är synnerligen väl bevarad. Stenens mittyta är utfylld av ett rikt utsirat kors med trappformad fot, liknande det på G 99. Liksom på G 99 börjar runinskriften upptill t. v., där ett litet georgskors utmärker inskriftens början, och den går sedan medsols ett varv längs stenens ytterkanter. Då den har nått fram till utgångspunkten, fortsätter den i ett nytt varv innanför och slutar mitt på stenens högra sida. Runorna äro i stort sett tydliga, dock icke så djupt huggna som ramlinjerna.

Inskrift:

✠ **þinna · sten : þa · lit · husfru · rūþvi · giera · yfir sin · bōnda · iakop · i · mānagårdum · sum**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
skutin · uārþ · ihel · miþ · en : pyrsu · stin · af · uis · bōrh · þa · en · kūnuung · erik · uār · bi · stallaþ ·
 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105
pa · þi · fōr · nemda · slot · en · þa · uār · lipit · af · guz · byrþ · fiurtān · hūndrāþ : ar · ok · ainu :
 110 115 120 125 130 135 140 145 150 155
ari · minna · þen : femtigi : ar · biþium · þet : et · guþ : nāþi · hānz · sial · ok · allum · krisnum
 160 165 170 175 180 185 190 195 200 205 210
· sialum : amen
 215

»Denna sten lät husfru Rudvi göra över sin man, Jakob i Mannagården, som blev skjuten ihjäl med en bössosten från Visborg, då konung Erik var belägrad på nämnda slott. Och då hade lidit från Guds födelse fjorton hundra år och ett år mindre än femtio år. Vi bedja, att Gud vare nådig mot hans själ och alla kristna själar. Amen.»

Till läsningen: 2 **i** är icke stunget. 8 **e** däremot tydligt stunget. Namnen 21–24 **rupvi** och 41–50 **iakop · i · managardum** äro fullt tydliga. Tydligt stungna äro 23 **v**, 25 **g**, 27 **e**, 30 **y**, 39 **d**, 43 **p**, 47 **g**, 49 **d**; däremot icke 31 **f**, 35 **i**. Intet skiljetecken efter 33 **r**; icke heller efter 63 **i**, men avståndet mellan 63 **i** och 64 **h** är påfallande stort. 54–55 **sk** äro något skadade upptill. Tydligt stungna äro 65 **e**, 70 **e**, 72 **p**, 73 **y**; däremot icke 68 **i**, 79 **i**. Tydligt stungna äro 90 **e**, 96 **g**, 97 **e**, 110 **p**, 117 **e**, 119 **d**, möjligen också r. 92 (men punktens form är ej den vanliga). Runan 94 och 95 **u** har kommit att upprepas vid övergången mellan raderna. Skiljetecken finns efter 104 **i** och 115 **or**. En ovanlig binderuna är 141 **yr** och 145 **ur**. 142 **p** är skadat genom bortfall (dock icke **d**); runan liknar ett **r**, ändrat till **ð**; punkten inom bistavens ögla är rätt tydlig. Kanske har ristaren av misstag huggit **r** två gånger och sedan skadat ytan vid försök till rättelse. Stenytan är trasig t. h. om huvudstaven i 142 **p**. Troligen har ristaren velat undvika en förstening och därför icke kunnat göra ett **p** av sin vanliga typ. Stenytan är skadad vid toppen av 171 **t**. Intet skiljetecken efter 170 **m**. Stungna äro 125 **e**, 137 **g**, 141 **y**, 150 **d**, 166 **e**, 169 **e**, 173 **g**, 183 **e**, 187 **g** och 218 **e**. 195 **z** är tydligt.

Verbet *bestalla* omringa, belägra är ett lågtyskt lånord, som i fornsvenskan tycks förekomma först ett stycke in på 1400-talet. Ett annat lånord från lågtyskan är *slot* (*slott*) n. befäst plats (mlt. *slot* n., ty. *Schloss*). Ett tredje är *byrsu-sten* kanonkula (fsv. *byssosten*) av mlt. *büssesten*; det förekommer i betydelsen 'kanonkula (av sten)' i källor från 1400- och 1500-talet; se om detta ord Söderwalls ordbok (s. 169) med Supplement (s. 100) och SAOB B 4922. *Byrsa* (fsv. *byssa*), av mlt. *büsse*, betecknar i detta sammanhang ett större eldvapen, en kanon. Stavningen med *rs* för *ss* är ovanlig och oursprunglig; fornsvenskan har allmänt *ss*, liksom det långivande språket. Kanske är det tecken för ett tjockt s-ljud, eller en substitution i samband med inlåningen.

Även i övrigt innehåller inskriften ett och annat av språkligt intresse. Anmärkningsvärda yngre skrift-

former äro **sten**, **pyrsu-stin** och **en** (i uttrycket **en : pyrsu-stin**, som obestämd artikel), men den gamla diftongen är bevarad i **ainu : ari-minna** (räkneordet är tryckstarkt). Likaså **d** för **p** i **gardum**, och prepositionen **pa**. Den har några språkliga avvikelser från G 99, som måhända verkar något mera ålderdomlig: G 99 **stain**, G 99 **giara** men G 100 **giera**, G 99 **bipim** men G 100 **bipium**. Detta bör dock knappast vara någon avgörande invändning mot antagandet, att G 99 och G 100 äro utförda av samme stenhuggare, vilket av allmänna och konstnärliga skäl förefaller mycket sannolikt.

Inskriftens andra mening inledes med det sammanbindande *en*, under det att den andra stora Lye-stenen (G 99) på motsvarande ställe har *ok*.

Framhållas bör också det pleonastiska *pa* då, som efter det framskjutna objektet »denna sten» föregår predikats verbet »lät». Likaså de bisatsinledande *pa en* då, när och *pet et* att.

Inskriften är språkligt mycket väl uppbyggd. Den består av tre meningar: den första innehåller själva minnesorden, den andra en datering, den tredje en bön för den döde och alla kristna själar, avslutad med ordet *Amen*. Uppmaning att bedja för den döde är mycket vanlig på gotländska gravhällar, datering förekommer också på en del (t. ex. G 55, 99). Dateringen upptager här icke lika stor plats som på den föregående stora Lye-stenen: 51 runor av 219. Däremot står Lye-stenen G 100 ensam med sitt meddelande om hur den döde har omkommit. Det är detta, som gör den till ett historiskt dokument.

Första meningen, r. 1–124, mer än halva inskriften, innehåller huvudsats och två bisatser.

»Husfru Rudvi över sin man Jakob i Mannagården»: Mannagården är en stor bondgård i Lye socken, ett stycke NV om kyrkan på vägen mot Etelhem.

Om kvinnonamnet *Rupvi* och mansnamnet *Jakob* se G 13. Om växlingen *Rob- : Rup-* i forngutniska personnamn se H. Gustavson, *Gutamålet* 1 (1940), s. 193. — Om orden *husfru* f. och *bonde* m. se G 3.

Inskriften innehåller en bestämd datering, till år 1449 e. Kr. Om denna uppgift hänför sig till gravhällens tillkomst eller till Jakobs i Mannagården död, kan måhända vara tvivelaktigt. Skillnaden i tid har förmodligen icke varit stor. Emellertid lämnar inskriften uppgifter av stort historiskt intresse: Bonden Jakob i Mannagården hade blivit »skjuten ihjäl med en kanonkula från Visborg». Detta hände år 1449, »då konung Erik var belägrad på nämnda slott». Det var under hans allra sista tid på Gotland, kort innan han försvann från denna sista återstod av det nordiska unionsrike, som en gång hade varit hans.

Visborgs slott i södra utkanten av staden Visby hade blivit anlagt och byggt av Erik av Pommern år 1411. Dit drog han sig tillbaka år 1438, kort tid innan han förklarades avsatt som konung i Sverige och i Danmark. Slottet blev under de följande åren färdigbyggt och så starkt befäst, att det skulle kunna uthärda en långvarig belägring. Därifrån bedrev konung Erik under 1440-talet sjöröveri på Östersjön, till stor skada för såväl Sverige och Danmark som för de tyska hansestäderna. Sedan Karl Knutsson vid midsommartiden 1448 hade blivit vald till svensk konung, blev hans första åtgärd att söka fördriva Erik från Visborg och återtaga Gotland. Redan vid mitten av juli landsattes på Gotland en svensk här på 2000 man under befäl av Magnus Gren och Birger Trolle. En månad senare var landsbygden i svensk besittning, och konung Erik hade inneslutits i Visby och Visborg. Den 4 december underkastade sig stadens borgare. »Natten före Sankta Barbaras dag [den 4 dec.] intogo svenskarna Visby med stor förlust och manspillan», säges det i Vadstena-diariet. Men Visborgs slott hölls alltjämt av konung Erik. Den 22 december slöt han ett stilleståndsfördrag med befälhavarna för den svenska hären; han förband sig att under vissa förutsättningar senast åtta dagar efter påsk följande år (d. v. s. senast den 20 april) överlämna Visborg till svenskarna (*Sveriges traktater* 3, s. 213). Den 4 januari 1449 avgav Gotlands allmoge en försäkran att vara den svenske konungen underdånig, alldenstund Gotland »fordomdags med rätta har tillhört Sveriges krona, efter vad vår krönika uppenbarligen bevisar och betygar» (ib. s. 216). Med »vår krönika» avses den s. k. Gutasagan, ett historiskt tillägg till Gutasagen, som sålunda här återopas vid ett politiskt avgörande. Troligen har efter denna överenskommelse gotländska allmogemän deltagit i belägringen av Visborg. Det är i detta sammanhang man snarast vill se den händelse, som omtalas på Lye-stenen, då bonden Jakob i Mannagården blev träffad av en kanonkula från Visborgs slott och fick sätta livet till.

Efter hand kommo händelserna på Gotland att ändra karaktär därigenom, att en tredje part blandade sig i leken, nämligen Danmark. Det blev därför på nytt en kamp om besittningen av Gotland mellan de båda nordiska rikena, och Sverige drog återigen det kortaste strået. I februari 1449 hade Magnus Gren återkommit från Sverige med en ny truppstyrka, och belägringen fortsatte. Men konung Erik, som hyste gammalt agg till Karl Knutsson och till varje pris ville förhindra, att Gotland och Visborg fölle i svenskarnas händer, inledde under tiden hemliga underhandlingar med konung Kristian i Danmark. I april anlände den danske riksamiralen Olov Axelsson Thott med trupper till ön. Och Erik överlämnade Visborgs slott till honom och avseglade till sitt hemland Pommern, där han avled tio år senare år 1459. Danska trupper besatte Visborg i april 1449. I Vadstenadiariet skildras händelserna med följande ord: »Kommo danskarna med en stark här till staden Visby och togo konung Erik därifrån i avsikt att föra honom till Danmark. Men då han var på havet och en stark vind blåste, seglade han till sitt hertigdöme utan deras orlov och mot deras vilja.» I slutet av juli ingicks vapenvila mellan de svenska och danska hövitsmännen, varvid svenskarna förbundo sig att genast utrymma Gotland (ib. s. 219). Kort därefter anlände konung Kristian själv med en stark flotta till Gotland, som snabbt intogs. Gotland var ånyo förlorat för Sverige.

Den svenska belägringen av Visborg hade pågått från slutet av år 1448 till april 1449. Det är sålunda under de första månaderna av detta år, som den händelse har inträffat, som kostade bonden Jakob i Lye livet. Gravhällens inskrift vittnar om att gotlänningar ha deltagit på den svenska sidan i striden om Visborg.¹

Striderna på Gotland mellan svenskar och danskar är ämnet för den s. k. Gotlandsvisan.² Den har enligt K.-I. Hildeman sannolikt skrivits i Karl Knutssons kansli »de närmaste månaderna efter Gotlandsfiaskot».³ Den är genomglödd av hat mot de falska och förrädiska danskarna, men handlar uteslutande om händelserna efter konung Eriks kapitulation och avfärd från Gotland; varken han eller den gotländska allmogen ingår i den bild som tecknas. De enda personer som omtalas — utom konung Karl och junker Christiern — äro herr Olov Axelsson Thott och herr Magnus Gren. Icke heller tycks visans författare ha någon klar uppfattning av förhållandet mellan Visby stad och slottet Visborg. »The swenske the stridde / medh byssor och pylor, / medh harnisk och swärd. / Danska manna ord / är wärre än mord, / the dagtinga medh flärd. / Swenske menn, / j vachten eder än / for tolken ofärd.»

Hans Nilsson Strelow skildrar i sin *Guthilandske Cronica* (1633) händelserna år 1449 från dansk synpunkt, en trogen dansk undersåte som han ännu var:

»S. Barbaræ Nat stormede, besette oc bestegede de Suenske Byens Mure oc finge Staden ind, oc bekom en blodig Seyervinding, oc hues de icke hafde ladit sig bedrage med Kong Eriks falske Dagting, hafde de snart fanget Slottet med, thi det var intet bispiset eller bemandit. Men Herr Mogens Gren oc Herr Byrge Throlle blefue bedragne med it falsk Løfte oc sette det udi Dagtinge med Konning Erick, der med fick hand tilfelde at bespise sig. Hand hafde oc Bud til Dannemarek, begierendis her Vndsetning oc lofuede at lade Slottet op for de Danske, om de vilde hielpe hannem der aff ... Der nu de Suenske meente alting at være klart med Konning Erick oc Vissborg, droge de udi Landet, forregaff at Slottet, Landet oc Vissby hørde nu Konning Carl oc Suerriges Chronen til. Konning Erick forsømmede sig intet imidler tid at bespise oc bemande ... Oc siden skiød oc sloe veldelig ind paa de Suenske, skermysserede huer Dag saa, at der falt mange paa begge sider, skiød Ild i Staden, opbrende alle Huse omkring Slottet med S. Mickels Kircke oc Præstegaarden, som siden er aldrig opbyggt ... Strax om Foraarit 1449 giordis udi Dannemarek en Skibsflaade ferdig, Herr Oluff Axelsøn var Admiral fore, huilcken løb ad Guthiland, sette i Land under LandsChronen, som vi nu kalde Chronevold ... Dermed foer da Herr Oluff Axelsøn frit ind paa Slottit med alt sit Folck oc førde aff

¹ Om händelserna på Gotland åren 1448 och 1449 se C. G. Styffe, *Bidrag till Skandinaviens historia* 3 (1870), s. xii f., S. Kraft, *Senare medeltiden* (i: *Sveriges historia till våra dagar* Bd 3: 2, 1944), s. 7 f.; A. Schück, *Gotlands politiska historia* (i: *Boken om Gotland*, 1945), s. 209; *Vadstena klostets minnesbok* (1918), s. 159 f.; Olaus Petri, *En Svensk Crönika* (i: O. Petri, *Samlade skrifter* Bd 4, 1917), s. 187 f.

² *1500- och 1600-talens visböcker*, Bd 3 (1916–25), s. 100 f., jfr även Bd 1 (1884–94), s. 87 f.

³ K.-I. Hildeman, *Politiska visor från Sveriges senmedeltid* (1950), s. 209 f., *Ballad och vislyrik* (i: *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria* 1, 1955), s. 269 f.

Skibene ald den deel som hand behøfuede paa Slottet, udtog Kong Erick der aff med ald hans Goeds, bemandede Slottet Vissborg oc seilede saa tilbage igien.»

Inskriften slutar med en from bön för den dödes själ och för all kristna själar. Liknande böner förekomma i flera andra inskrifter: G 38, 63, 99, 118, S 1. Se härom i kommentaren till föregående inskrift G 99.

G 100 finns icke upptagen i biskop Wallins samlingar. Den har sålunda icke varit känd för honom eller för kyrkoherde Neogard i Östergarn, som hade lämnat honom en ny läsning av den andra Lye-stenen G 99. Biskop Wallin lämnade Gotland år 1745. Några år senare gjorde den danske historikern Jacob Langebek en resa på Gotland i sällskap med den svenske fornforskaren N. R. Brocman. Vid deras besök i Lye den 15 juni 1753 kom gravhällen G 100 i dagen. Det bör ha varit ett överraskande och intressant fynd för den som sökte efter historiska urkunder från medeltiden, en verkligt historisk runinskrift med klart angiven datering. I sin dagbok från resan meddelar Langebek inskriften på den nyfunna gravhällen efter Brocmans läsning, och han tillägger: »Denne Steen var os saa meget kerere og rarere, som hverken Biskop Wallin eller nogen anden (saavidt vi siden fik høre) tilforn havde seet eller aftaget den. Aarsagen var, at den laae skiult under en anden slet Steen af lige Størrelse, hvilken, efterat vi vare blevne det vaer, vi fik Bønderne, som arbeidede ved Kirkens Reparation, til at afvelte, medens vi afskreve Inskriptionen. Paa Stenen i Midten var ridset en Figur som et Kors.»

Förmodligen ha under 1700-talet — i Lye liksom vid andra kyrkor på Gotland — en del gamla gravhällar blivit upptagna på kyrkogården för att bereda plats för nya gravar. Hällarna ha därvid blivit staplade i hög på varandra, varvid deras ristningar ha blivit dolda. Langebek och Brocman ha observerat, att det fanns runor på en av de undre hällarna, och med hjälp av bönderna ha de fått den frilagd.

Langebek har hört berättas, säger han, att i Mannagården fordomdags skall ha bott sättingsdomare av en förnäm och förmögen släkt. En av de bönder, som hjälpte till med stenarna, påstod, att han tillhörde samma släkt. Vidare har Langebek antecknat, att på altarskåpet i Lye kyrka fanns en inskrift, som innehöll namnet Jon i Mannagården. Inskriften lyder (enligt Lindström 2, s. 92): »Jon + Mangarde + anno + dni + m + cccc + xliii tunc est completum + hoc opus ante festum seti iohannes baptiste». Man kan ju förmoda en släktskap mellan Jon och Jakob i Mannagården; altarskåpet, som Jon bekostade, blev färdigt sex år före Jakobs död. Tyvärr hade Langebek läst årtalet på altarskåpet felaktigt (1496), och han antager därför, att Jon har varit en son eller sonson till Jakob.¹

Mycket intressant är Langebeks uppgift, att han vid Lye kyrka hade träffat en bonde från Mannagården, som med stark självkänsla omtalade, att han tillhörde en gammal och förnäm släkt, vars medlemmar fordom hade varit sättingsdomare på Gotland. Inemot hundra år senare har J. H. Schröder vid sitt besök i Lye (1835) hört berättas, att den Jakob i Mannagården, som omtalas i runinskriften, enligt vad man allmänt visste, hade varit en känd domare på Gotland med stort anseende (»Judex olim Gotlandiæ percelebris. Magnæ inter populares dignationis virum fuisse, constans etiamnum est traditio»). Sannolikt böra dessa traditioner, som ha mött Langebek och Schröder i Lye, ses i samband med vad Strelow berättar om händelserna vid S:t Olavs besök på Gotland (*Den Guthilandiske Cronica*, 1633, s. 129 f.): »Herr Ulmer til Manegaards i Lye» var då hövding för sudergutarne, d. v. s. för bönderna i södra delen av landet. Han var en god kristen. Sedan nordegutarne hade lidit sitt svåra nederlag i striden mot S:t Olav på Laikarehaid i Lärbro sn, samlade han folket i söder, förmådde dem att antaga kristendomen och sluta fred med konung Olav. Han erbjöd sig själv att fara till S:t Olav och göra förbund med honom, vilket också skedde.

Förhållandet mellan Strelows berättelse om herr Ulmer (Holmgair?) i Mannagården och Mannagårdsbondens stolta självkänsla inför de lärda antikvarierna kan nog tänkas på olika sätt. Tänkbart är naturligtvis, att Strelow är källan för den yngre traditionen; hans krönika har varit mycket läst och studerad. Men minst lika rimligt torde det vara, att alltsammans är ett utflöde ur samma folkliga traditionskälla, som sålunda

¹ O. V. Lemke (*Visby stifts herdaminne*) har med stöd av altartavlans inskrift upptagit Jon i Mannagården som präst (curatus) i Lye, vilket är alldeles oriktigt (jfr Lindström 2, s. 434). Jon var en bonde i Lye och donator till sin kyrka.

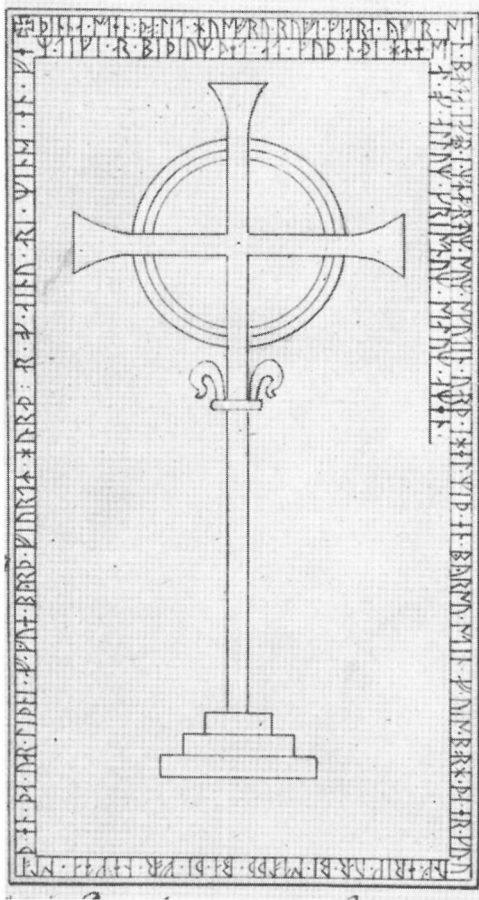


Fig. 86. G 100. Lye kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

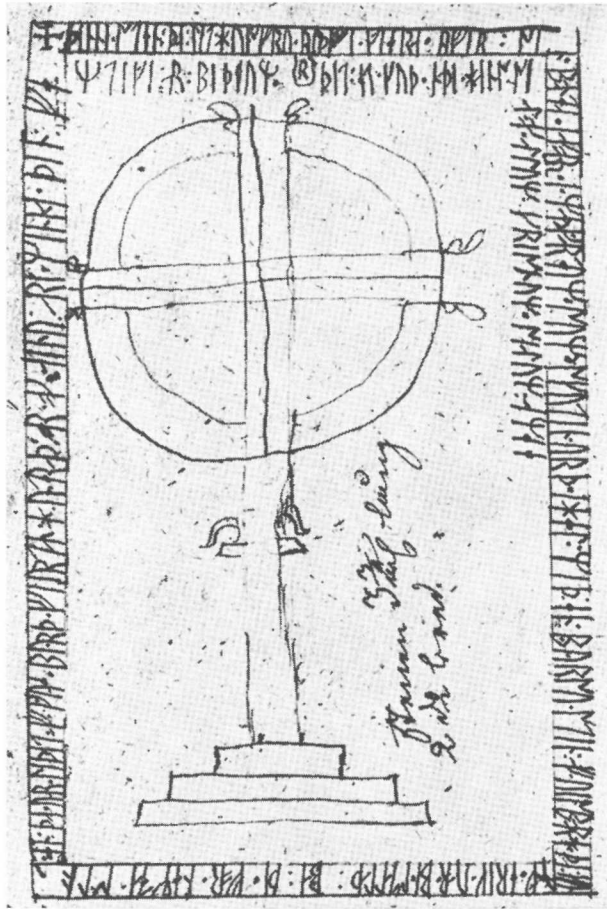


Fig. 87. G 100. Lye kyrka. Efter teckning av N. J. Ekdahl.

har givit utslag tre gånger med omkring hundra års mellanrum. Strelows berättelse om herr Ulmer är i varje fall helt oberoende av runinskriften, som på hans tid torde ha varit okänd.

Langebeks dagbok från resan i Sverige publicerades först år 1794. Men Brocmans anteckningar om Lye-stenarna ingå i den stora Peringskiöldska samlingen (*Monumenta Sveo-Gothorum*, Vol. 8). Om G 100 meddelas här: »På Lye Kyrkiogård finnes ibland 5 Runestenar, jämwäl denne, med följande inscription: ... [runtext och transkription]. Eliest låg han betäckt af en annan Sten, som man då lät afwälta, och lærer således aff Biskoppen Doctor Wallin ey wara afrijtad.»

På läsningen i Peringskiölds samlingar bygger J. Ihres korta meddelande om Lye-stenen 1773: »Testis sit lapis ille sepuleralis, qui apud Gothlandos in cœmeterio *Lyensi* visitur, sculptus in memoriam *Jacobi*, anno 1449 occisi sub oppugnatione arcis *Visborgensis*.» Ihre översätter: »... in memoriam *Jacobi* de *Malgardum*, mariti sui, qui ictu lapidis, ex balista coniecti ex arce *Wisborgensi*, occubuit ...»

Hilfeling meddelar om G 100 i sin resejournal år 1800: »På kyrkogården Söder om kyrkan lästes en Runsten af samma ålder och abbrevierad Styl [nämligen som den strax förut omtalade G 99]. Äfven tämel. tydlig, förmodl. af samma Runristare och från samma tid, näml. af 1449. Som en hederlig Hustru låtit förfärdiga öfver sin man *Jacob* i *Manegården*, hvilken för *Wisborgs* Slott blef ihjälskuten af en stenkula, då

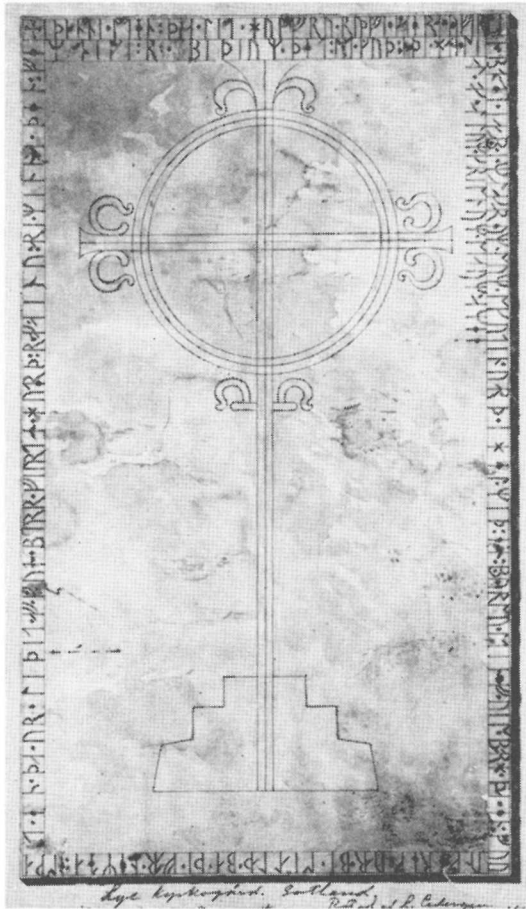


Fig. 88. G 100. Lye kyrka. Efter teckning
av L. Cedergren.



Fig. 89. G 101. Lye kyrka. Efter teckning
av L. Cedergren.

konung Eric där belägrades. På Runstenen står Byrsu-sten i.e. Bösso-Sten, torde likväl varit en kanon, hvarmed Stenkulor skötos, som då blifvit kallade Bössor?» Och i den till journalen hörande atlasen: »Ofvanstående Runsten hvilken på samma tid som näst föregående [G 99] och äfven af samma Mästare synes vara ristad, finnes liggande på Lye kyrkogård, Söder om kyrkan.»

N. H. Sjöborg 1822: »På Lye Kyrkogård på en dylik sten läser man att den aflidne blifvit skjuten med en bössesten, då Kon. Erik (af Pomern) var belägrad på Wisborg.»

N. J. Ekdahl 1826: »Flera grafstenar med runor finnas, hwaribland två ganska märkvärdiga.» Ekdahls teckning av stenen är enkel och konstlös, men hans läsning av inskriften är ganska korrekt.

Kyrkoinventarium 1830: »På kyrkogården vid östra kyrkdörren finnes en runsten, som tyckes ega följande characterer ...» (inskriften anföres med åtskilliga fel).

J. G. Liljegren (L 1764): »på kyrkogården».

J. H. Schröder (1835): »Paroecia Lye, in cœmeterio ecclesiæ Cippus notabilis, elegans. In area crux in gradibus.» Schröders läsning är riktig, om man bortser från att han upplöser alla binderunor och icke alltid anger, om runor äro stungna (väl särskilt av typografiska svårigheter). — Såsom förut har nämnts, uppger Schröder, att Jakob i Mannagården, som omtalas i inskriften, enligt traditionen har varit en känd domare

på Gotland med stort anseende. Detta kan naturligtvis vara ett i bygden kvarlevande minne från Langebeks och Broemans besök. Jakob i Mannagården finns i varje fall icke med i Gustaf Lindströms förteckning över kända gotländska domare under medeltiden (*Anteckningar om Gotlands medeltid* 2, 1895, s. 479 f.).

Carl Säve har granskat inskriften 1844 och 1854, men han säger ingenting om dess plats.

P. A. Säve 1850: »Vid näst intill i samma kyrka liggande Grafsten (den jag icke hann afteckna) anför af Liljegren under n^o 1764, förmärktes bland run-tecknen tolf skriffer. — Så förhåller det sig ofta med afteckningar af Runstenar och inskrifter, tagna på Gottland.» Av Säves anteckning framgår, att gravhällen har blivit inflyttad i kyrkan mellan 1830 och 1850.

101. Lye kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: L 1765, S 124. G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 722; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 33; L. Cedergren, *Brev till B. E. Hildebrand den 6/8 1839* (ATA); C. Säve i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1852, s. 174; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1922, (om Visby-fragmentet) 1924, 1936 (UUB).

Äldre avbildningar: L. Cedergren, teckning [1830-talet] (ATA); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1922 (ATA). Fragmentet C (i Gotlands Fornsal); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1924 (ATA); A. Edle foto (ATA).

Tre delar av en gravhäll med runinskrift. Två av dem ha år 1955 blivit sammanfogade och inlagda i korgolvet S om altaret, mellan detta och den stora gravhällen G 99. Det större stycket (A) utgör övre delen av den ursprungliga gravhällen, sannolikt något mer än hälften. Det mindre stycket (B) har tillhört hällens nedre del och har haft sin plats på vänstra sidan. Överst på B har ett mindre stycke slagits bort med förlust av ett par runor. Under 1700-talet funnos ytterligare delar av hällen i behåll, men den var tydligen redan då sönderslagen och icke fullständigt bevarad.

År 1922 påträffades ett fragment (C) av gravhällen på en tomt S om kyrkan. Det lämnades samma år till Gotlands Fornsal, där det numera förvaras (inv.-nr C 4828). Det utgör nedre högra hörnet av hällen.

Ljusgrå kalksten. Stycket A har en längd av 0,98 m, en bredd upptill av 0,83 m, nedtill av 0,72 m; stycket B har en längd av 0,69 m, en bredd av 0,50 m. Fragmentet i Visby (C) har en storlek av 0,35 × 0,32 m. Eftersom nedre kanten är borta (även på vänstra sidan), torde hällens längd ha uppgått till 2 m (eller något mera). Formen var trapetsoid. Bredden nedtill torde därför ha varit omkring 0,60 m. Kanten är faserad, och hällen har sålunda utgjort täckstenen i en gravkista (*hvalf*).

Hällens yta är gropig och skadad. Ristningen kring kanterna är dock jämförelsevis väl bevarad. Anmärkningsvärt är, att någon ornering av den stora mittytan icke finns. Ristningen består sålunda uteslutande av runinskriften längs hällens kanter. Inskriftens början anges med ett ✠ i stenens övre vänstra hörn.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Wallin):

✠ gairualtr : i : lyum : han : lit gera : hua - - : h - ta : yfir : [sin : sun : iakaubr : ropui]la :

arfi - - sn ... nhnuipr : pair : lutu : eptir : han : gairualt : i : lyom

»Gairvald i Lye han lät göra detta gravvalv över sin son. Jakob i Rotarve ... och Ragnvid de fingo arv efter Gairvald i Lye.»

Till läsningen: Runorna äro tämligen smala, men jämnt och säkert huggna. Skiljetecken och punkter i stungna runor äro mycket grunda. I **g** och 88 **g** äro säkert stungna. R. 7 har två bistavar upptill ↑ och skall därför sannolikt läsas som en binderuna **lt**. Detsamma gäller om r. 94. De fyra **t**-runorna i inskriften (19, 31, 78, 82 **t**) ha endast en bistav ↓. 11 **y** och 97 **y** äro säkert stungna. Intet skiljetecken efter 19 **t**. 20 **g** och 21 **e** äro stungna. R. 27–28 äro skadade upptill, men intet hindrar, att de ha varit **lf**. Skiljetecken efter r. 28 är tydligt. 29 **h** är även skadat, men bistavarna äro delvis bevarade. 31–32 **ta** äro tydliga. 33 **y** är stunget;